

Ács Jenő

TALÁN SZÍVÉNEK UDVAROL A TENGER?

Talán szívének udvarol a tenger,
s lélegzetének mestere a szél?
s ha április színjátékán átnéz,
csöndbe robban száján a beszéd.

Milyen anyagból készülsz vereség,
testre és lélekre ki szab téged?
ki napba vágyik, nem vesz más irányt,
csak vére rajzol rettentő térképet.

Mint a bölényt s más nagyvadat,
egyenként kerítik s ejtik el a férfit;
s jöhet hajnal vagy ritka délután,
óceán-szeme örökre kivérzik.

Kálnay Adél

SZEMBEN A SÖTÉTTTEL

ELŐSZÓ

Agyerekek úgy hívták, Gézuka, és ebben szánalom is volt, meg gúny is. Mégis, ők legalább hívták valahogy, és ez biztosan jól esett Gézukanak. Többször láttam jelét mennyire hálás érte, szolgál ezért a becézésért, szolgál, mint egy igazi szolga, már amilyennek az igazi szolgálókat gondoljuk persze, olyan, aki annak született, aki egyáltalán nem gondolja, hogy lehetne más is, aki ha gondolkozik a sorsáról, azt gondolja, nem lehet másként, csak így.

Azt persze talán sosem tudjuk meg, miket gondolt az életéről Gézuka, mert nem vagyunk abban a helyzetben, hogy meghallgassuk őt. Ugyanis egy másik világban él, ott az árnyékos oldalon, ahová nekünk még a legnagyobb meleg elől sem jut eszünkbe menekülni, mert nagyon jól tudjuk, hogy nem hűs ott a levegő, hanem dohos, üresség van és rossz szagok, elhanyagoltság és betegség szagok, szakadt ruhák és függönyök, recsegő ágyak és billegő székek, gyereksírás és sóhajok. Nem, mi nem vágyunk oda, megborzongunk tőle, mert tudjuk a nevét. Szegénység a neve és akkor is megijeszt, ha filmen látjuk, vagy nagyanyáink mesélnék róla. Ilyenkor örülünk, hogy nekünk nincs részünk benne. Néha azt gondoljuk, a szegények maguk is okai szegénységüknek, ám mégsem támad ettől jobb kedvünk, mert nem tudjuk, hogyan viszonyuljunk hozzájuk, a szegényekhez, mit gondoljunk róluk, mit segítsünk, illetve gondoljunk-e, vagy segítsünk-e egyáltalán valamit is róluk, nekik?

Zavartak leszünk végül, vagy elutasítók, vagy lelkesen segíteni buzdulók, s hamar megtorpanók, merthogy nem könnyű a szegényekkel; kiszámíthatatlanok; konokok és bizalmatlanok. S nekünk bizony van más, egyéb dolgunk is, élni kell, meg kell küzdenünk ezer gonddal, bajjal, talpon kell maradnunk és tartalékokat kell képeznünk, hogy szilárdan vethessük meg lábunkat itt a napos oldalon. Gyökeret kell eresztelnünk, hogy ne jöhessen olyan szélvihar, amelyik átgörgethet abba a másik világba, ahol Gézukaék élnek a maguk keserves életét.

ÁCS JENŐ ÉS KÁLNAY ADÉL ÍRÁSA

TÖRTÉNET

ELSŐ

A mikor Gézukát megláttam hideg ősz volt, barátságatlan permet szitált, nem lehetett tudni eső, vagy hó ké-szül, vagy csupán a köd akarja magát megszüntetni ilyen bosszantó módon. Rosszkedvűen sétálgattam le-föl a néhány méternyi járdaszakaszon, elbújni lett volna leginkább kedvem, jó meleg plédbe burkolózni egy melegfényű lámpa alatt olvasgatni, vagy csak úgy lehunyt szemmel úszkálni álom és ébrenlét között. Ehelyett a telefonra vártam már jó ideje, ráadásul kellemetlen beszélgetésre számítva. Fáztam és éhes is voltam, nem volt időm aznap szinte semmire, állva kaptam be pár falatot, valami csirkés szendvicset, néhány kávé lötyögött még bennem, leginkább szívemet lötyögtetve. A hölgy a fülkében nemrég vette elő a második kártyáját, beszéd közben a fogaival tépte le róla a védőfóliát és olyan nyugalommal nézett ki rám, mintha fa volnék, vagy postaláda. Biztos voltam benne, fel sem tételezi rólam, hogy a telefonra várnék, hogy ilyet mernék tenni. Nekidöntötte a hátát a fülkeajtónak, lábát otthonosan egy támasztékra tette, s így kényelmesen elhelyezkedve kezdte meg újabb százhusz egységnyi mondanivalóját az élet megannyi fontos dolgáról. Ekkor határoztam el, megnyújtom sétáló területemet, mert kezdtem magam ketrec-be zárt vadnak érezni, akinek egyre vadabb indulatai vannak. Az új távolság a ház sarkáig, majd visszafelé a szemetes konténerig jelöltetett ki, közben arra is figyelnem kellett, a nagyobb távolság bejárása alatt is egyértelművé tegyem, hogy a telefonra várok itten, lankadatlan, bár már kissé gyengülő kitarással. Sötétedett, egész pontosan a szürkületnek az a pillanata, amelyik egybemos mindent, igen ez a pillanat következett, amikor a konténerhez értem, s a mocorgástól riadtan hátraszökkenem. Arra gondoltam rögtön, ez nem lehet macska, hanem valami nagyobb testű állat, ami így kotor odabent, s akkor megjelent egy árnyék, mert olyan volt csak éppen, nem mint valami, hanem mint valaminek az árnya, s ez az árny evett! Ide-oda dülöngélve ahogy a szemétkupac süllyedt alatta, egyensúlyát tartva marokra fogott egy ismeretlen dolgot a kezében, s nagyokat harapott belőle. Döbbsen meregettem a szemem, abban reménykedtem, nem látok jól, aztán amikor már nem lehetek kétségeim, rettenetes zavart éreztem, olyat látok, amit nem lenne szabad, már az arcom is égett a szégyentől, pedig a gyerek nem látott engem, vagy ha látott is, nem számítottam, csak az evés érdekelte, meg hogy egyensúlyban maradjon. Nagy csattanásra eszméltem, a hölgy végre elhagyta a fülkét és büszke tartással elsuhant mellettem. Odaintett, mint jó ismerősnek, na mehetsz már, vagy nem is sürgős, ez volt a tekintetében. Ám nekem már nem volt kedvem telefonálni. Gyere ki abból a szemétből, szoltam rá a gyerekekre, s furcsán idegenül csengett a hangom. Az árnyék mintha csak most venné észre a világot, összerendezte, s olyan gyorsan, ahogy csak ijedtében képes mozdulni az ember átvette lábát a konténer száján és már kint is volt. Megbicsaklott a lába, féltérdre esett, de már pattant is föl, inalt a tér másik végébe, a jótékony sötétbe. Álltam szemben ezzel a sötéttel és tudtam, hogy onnan most les engem ő is, de azt is tudtam, ha elindulnék felé, kifutna a világból. Hát nem mozdultam, csak kiáltoztam bele a sötétbe, ha éhes vagy, gyere ide, ne félj, adjak pénzt, vagy megettesselek, ilyeneket, s közben egyre kényelmetlenebbül éreztem magam. Kinyílt egy-két ablak, s be kellett látnom, hogy viselkedésem furcsának tűnhet, abbahagytam hát a kiáltozást, de a csend még visszásabb lett. Tehetetlenül és nyomorultul éreztem magam, úgy oldalogtam haza, mint akit alaposan helybenhagytak. Így ismertem meg Gézukát.

MÁSODIK

Ettől kezdve rendszeresen látom, s lassan megtudok róla sok mindent, figyelem is, de nagyon tapintatosan. Nem szeretném, ha közös szegényünkre kénytelen lenne emlékezni. Megismerem Gézuka családját is, nem lehet őket nem látni, hallani. Kiderül, hogy nemrég költöztek be a szomszéd lépcsőházba, egy egybenülő kétszobás lakásba heten, de az is jól látszik, hogy mindjárt jön a nyolcadik. Néhány hónap elteltével mindenki tud róluk valamit. Nem dolgoznak sehol, nem tudnak, vagy nem akarnak, de még otthon sem. Az ablakban lógnak, mármint a felnőttek és cigarettáznak. A gyerekek folyton sírnak, azt hallani a nyitott ablakon át, főleg a konyhain, mert az télen, nyáron kitérve, mintha a teret szeretnék így megnövelni a bentlakók. Néha még éjszaka is felhasítja a csendet egy-egy kiáltás, az anyád szentségit, aludj már! S ez még a legenyhébb azok közül a kifejezések közül, melyeket a szülők, főleg az anya szór a kicsikre. Nem fizetik a bért, miből is, s nem fizetik a gyerekek után az óvodát, de vasárnaponként együtt vonulnak mindnyájan a közeli cukrászdába. Nagy adag fagy van a gyerekeknél, s még otthonra is csomagoltatnak süteményt. Mindnyájan, mondom, pedig nem igaz, Gézuka sosincs velük, s nehogy azt higgye valaki, hogy a csomagolt sütit neki szánják. Azt állítólag a délutáni pihenő alatt az anya majszolja el, míg a gyerekek alusznak. Amúgy senkit nem bántanak, legföljebb, ha gyerekei védelmében kénytelen az asszony időnként lero-hanni a térre és pofonokkal fenyegetni a komisz kölyköket, akik mindig belekötnek az övéibe. Soha nem engedtem bántani a gyerekeimet, kiáltja villogó szemmel és úgy néz szét, hogy a téren ülőknek összerándul a gyomruk. Nem sokkal később hallani, hogyan csattogtatja sorban a fakanalat a csupasz kis fenekeken, ki tudja miért. Úgy tűnik mégis jó nekik, legalább is jobb, mint Gézukának, foglalkoznak velük, megtörlik az orrukat ha sírnak, fagyit kapnak, vagy fenekelest, rájuk kiabálnak, és időnként új ruhát vesznek nekik. Gézuka azonban mintha nem létezne számukra.

HARMADIK

Gézuka kinőtt ruhában, szakadt cipőben koszos táskával iramodik reggelente az iskolába. A lépcsőházukra látok az ablakomból, rendszerint az első kávémat iszom éppen. Gézuka szétnéz és szinte azonnal talál valakit, akik arra tartanak, amerre ő. Ilyenkor int nekik, utánuk fut, vagy bevárja őket, van abban valami szívszorító, ahogy azonnal hozzájuk igazítja a lépteit, ha kell lemegy a járdáról, vagy átgázol a pocsolján, s a gyerekek azt mondják neki, heló, Gézuka, és folytatják ott, ahol tartottak. Nem örülnek meg neki, de nem zavarja őket, s Gézuka egész tartásán látszik, hogy teljesen boldog. Mintha tartozna valahová. A tanítónő, aki még alsóban tanította Gézukát itt lakik a szomszédban. Okos kisfiú, mondja, csak nagyon félnék, azt sem meri, amit tud. Küldtük sakkozni, mert a kolléga szerint született tehetség, de a szülei nem engedték, pedig egész küldöttség érkezett hozzájuk ezügyben. Nem tudjuk, mi lesz vele, tárja szét a karját a tanítónő, s elhiszem neki, tényleg, mintha nem lenne mit tenni. Kérdezem, ott eszik-e az iskolában. Tavaly még napközis volt, most nem tudom, volt valami cirkusz a befizetés körül... Azt mondom a tanítónőnek, hogy szerintem éheznek ez a gyerek. Az lehet, bólint rá, lassan tizenhárom éves lesz, s az ötödikesek között is kicsinek látszik. Sokáig hümmögetünk.

NEGYEDIK

Szünidőben, hétvégén elsőnek penderül le a térre, aztán ott ténfereg egész nap. Néha a kicsikkel játszik, aztán áll az unatkozó nagyokhoz, hallgatja őket, elfut nekik a boltba kóláért, sörért, a bokrok alatt üres üvegeket keres. Este, mindig sötét van már, mire elindul fölfelé. Behúzott nyakkal úgy surran be a házba, mint egy bűnös egérke, aki minél hamarabb túl akar lenni az egérfogón. Figyelem, hogy ér oda az ajtajukhoz. Egy pillanatig mindig megáll, befelé hallgatózik. Hol az istenbe voltál, csattan fel szinte azonnal az asszony rekedt hangja, na takarodj akkor befelé, nincs vacsora! És én egyáltalán nem értem már Gézukát, hisz másnap és legközelebb megint későn megy föl, pedig tudhatná... Arra gondolok egyszer csak rémülten, lehet, hogy ez a gyerek már nem is akar élni? S ettől kezdve rendszeresen szorítja valami a szívem, ha látom. Párszor megpróbálok segíteni neki, adni valamit, csak úgy hanyagul, nehogy nagyon meg kelljen köszönnie.

ÖTÖDIK

Aztán egyszercsak nem látom Gézukát. Napok, hetek telnek el, megkérdezem a testvéreit, azok meg a vállukat vonogatják. Végül a tanítónőtől tudom meg, kórházban van Pesten a kisfiú, nem tudja visszatartani a széket, most vizsgálják, mi a baj. Eltelik vagy két hónap, mire újra a téren kóvályog. Ha lehet még soványabb, sápadtabb lett. Én is kezdtem magam egyre rosszabbul érezni. Egyedül élek, viszonylagos nyugalomban. Sorsom úgy hozta, hogy nem kellett soha senkiről gondoskodnom és én sem szorultam rá senkire. Gondok, indulatok nélkül éltem. S most itt van ez a gyerek, s nap mint nap kénytelen vagyok átélni a tehetetlenség kínját. Olyan tükröt tart elém az élet Gézuka lényével, amely tükrörbe nem lehet szégyen nélkül belenézni. Nehezen alszom el mostanában, s nincsenek szép álmaim.

HATODIK

Végül egy égető tűző nyári napon megoldódn látszik a problémám. Már napok óta beszélük, hogy a nagy lakbérhátralék miatt kilakoltatják a családot. Viszonylag jól járnak, mert nem kerülnek az utcára. Egy közeli faluban kapnak egy üres kétszobás házat, ami eléggé lelakott ugyan, de szép nagy kertje van, termő fákkal. A teherautó dél körül érkezik, jön egy hivatalos ember, meg néhány rendőr, hogy minden simán menjen. A család nem tiltakozik, de nem is vesz részt a költözésben. Lent állnak a teherautó mellett, a férfi csipőre tett kézzel, az asszony a gyerekekkel. A kicsik néha rákezdenek a sírásra, aztán abbahagyják. Gézuka azonban segít. Szolgálatkészen pakol, adogat, beszélget a rendőrökkel. Alig valamivel több, mint egy óra alatt készen van minden, s a teherautón, mint ha semmi nem lenne. A család felkapaszkodik a bútorok közé, a gyerekek felélénkülnek, úgy ráncigálja őket az apjuk az autó széléről. Gézukát keresem, remélem szétnéz még utoljára a téren, de nem. A sofőrhez kapaszkodik fel, elégedetten ül a nagy ablakban, előre mutogat valamit, talán, hogy merre lehet innen kimenni, aztán lassan megindul az autó.

UTÓSZÓ

Igen, határozottan jobb így, nem látni őket, nem látni Gézukát. Elmentek s elvették magukkal azt a kényelmetlen érzést, valahová, ahová már nem látok el. Ám az első döbbsent pillanatot örökre itt hagyták nálam. Azt a kis árnyéklényt, akinek szemevillanását meg kellett látnom az őszi szürkületben.